

УДК 373:78

DOI: 10.15587/2313-8416.2016.61042

СПЕЦИФІКА ВПЛИВУ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ МУЗИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

© О. С. Плохотнюк

У статті розглядаються можливості впливу музично-виконавської діяльності на формування професійно ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів. Вирішення зазначеної проблеми можливе за рахунок: використання у цьому процесі найкращих зразків різних видів і жанрів світового й національного музичного мистецтва, постійного вдосконалення музично-виконавської майстерності та інтерпретації творів, а також включення майбутніх фахівців у концертну практику

Ключові слова: музично-виконавська діяльність, професійно ціннісні орієнтації, студенти музичних спеціальностей

The problem of orientation of students-musicians on the values of professional activity was always in the center of attention of scientists. It is well-known that music plays the specific role in the life activity of individual because of its ability to deep impact on the spiritual world of the person. Analyzing the value orientations of the person in the field of musical performing it is worth to notice that the system of musical value orientations of the youth is formed in the process of musical activity: perception, musical performing, creation, and educational activity.

In the article were considered the possibilities of impact of musical performing activity on formation of the professional-value orientations of the future teachers-musicians. There was carried out an analysis of theoretical statements of the famous scientists and art historians about the essence of musical performing and the regularities of its impact on person. Musical performing activity is considered as a peculiar artistic, esthetic value. In the product of such activity in specific form is fixed the complicate process of creating something new that is creation itself. In its turn the low level of musical education has the negative impact on consciousness of consumers of such art especially those who at this time have not the stable system of art values. Taking into account that the values of musical performing are one of the components of the structure of professional-value orientations of the future teachers-musicians the solution of this problem is possible at the expense of: use in this process the best examples of the different types and styles of international and national musical art, the permanent improvement of musical performing mastery and interpretation of compositions and also including the future specialists to the concert practice

Keywords: musical performing activity, professional-value orientations, students of musical specialties

1. Вступ

У сучасних умовах соціокультурного розвитку проблема формування професійно ціннісних орієнтацій студентів музичних спеціальностей стає особливо актуальною. Загально визнаним є той факт, що в життєдіяльності індивіда особливу роль відіграє музика, завдячуючи своїй спроможності здійснювати глибокий вплив на духовний світ людини. Ця дія набагато більша, якщо музика впливає не тільки зовні (пасивне або активне її сприйняття), а й безпосередньо відтворюється виконавцем. В процесі виконавської діяльності триває більш глибоке осмислення музичного твору, в залежності від його когнітивної складності йде позитивний або негативний вплив на сформовану на цей час ієрархію цінностей особистості. Професійно ціннісні орієнтації студентів у процесі музично-виконавської діяльності виступають передумовою для розкриття естетичних потенцій, корегують не тільки музично-естетичні інтереси, а й взагалі потреби, смаки, ідеали, погляди молоді тощо. Набуваючи зазначених якостей, індивід прилучається до накопичених людством справжніх цінностей життя, культури та професійної діяльності.

2. Аналіз літературних даних і постановка проблеми

Аналіз наукових досліджень з питань формування професійно ціннісних орієнтацій студентської молоді в галузі музичної культури дає підстави вважати, що проблему вирішували переважно у двох аспектах: формування професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів в основному відбувалося без застосування в цьому процесі такого дієвого чинника, як музичне мистецтво, а формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в галузі музичної культури – без урахування особливостей професійної діяльності майбутніх учителів, зокрема музичного мистецтва, а також їхнього рівня музичної підготовки. У дослідженнях Б. Асаф'єва, О. Лосєва, Д. Кабалевського, А. Сохора, у музикознавчих працях сучасних дослідників: М. Лобанової, В. Медушевського, Є. Назайкінського, А. Соколова, В. Холопової, Ю. Холопова, Т. Чердніченко [1–4] та ін. розглядаються різні аспекти осмислення музики як феномена мистецтва: психологічні аспекти її сприйняття, коло естетичних і аксіологічних питань, пов'язаних із особистісно-ціннісним ставленням до неї. Однак окремого дослідження, спрямованого на визначення специфіки впливу музично-виконавської

діяльності на формування професійно ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів не проводилось.

3. Мета дослідження

Визначити специфіку впливу музично-виконавської діяльності на формування професійно ціннісних орієнтацій студентів музичних спеціальностей.

4. Аналіз специфіки впливу музично-виконавської діяльності на формування професійно ціннісних орієнтацій студентів музичних спеціальностей

Розуміння ціннісних характеристик педагогічних явищ склалося під впливом загальної аксіології. Специфіка педагогічної аксіології визначається особливостями педагогічної діяльності, її соціальною роллю та можливостями особистості. В основі педагогічної аксіології лежить розуміння і утвердження цінності людського життя, навчання і виховання, освіти в цілому і педагогічної діяльності. Найважливішою цінністю є ідея всебічно і гармонічно розвиненої особистості, що пов'язана з ідеєю справедливого суспільства, здатного реально забезпечити кожній людині умови для максимальної самореалізації. Ця ідея є основою ціннісно-світоглядної системи гуманістичного типу. Вона визначає ціннісні орієнтації культури та допомагає особистості орієнтуватися в історії, суспільстві, діяльності [5]. Розглядаючи ціннісні орієнтації особи в галузі музичного виконавства варто підкреслити, що система музичних ціннісних орієнтацій молоді формується у процесі музичної діяльності: сприйнятті, музикуванні, творчості, музично-освітній і просвітницькій діяльності.

Вчений М. Каган виділяє п'ять форм діяльності людини: пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, творчу, комунікативну і художню [6]. Загальну психологічну структуру будь-якої діяльності характеризують її засоби, серед яких вирізняють:

- а) суб'єкт діяльності;
- б) процес діяльності;
- в) предмет діяльності;
- г) умови діяльності;
- д) продукт діяльності.

Традиційно розрізняють три основні види діяльності – гру, навчання та працю. Виконавська діяльність являє собою особливий вид психічної діяльності і регулюється системою активного внутрішнього ставлення суб'єкта до предмету чи явища.

Виходячи з того, що професійне виховання – це виховання творчої особистості, здатної до творчої діяльності, В. Захаров розрізняє три рівні такої діяльності: стимулюючо-продуктивний (відносно простий), евристичний (знаходження та узагальнення закономірності однотипних явищ), креативний (здійснення глибших узагальнень, синтезування загальних закономірностей, створення принципово нових рішень). Він наголошує на тому, що такі якості творчої особистості як оригінальність, гнучкість, парадоксальність, здатність передбачати, розвиненість інтуїції та уяви, легкість генерування ідей можуть бути сформовані за певних умов [7].

Музично-виконавська діяльність є мистецтвом втілення художньо-музичного задуму композитора, яке з допомогою технічних засобів дозволяє озвучувати музичні твори на високому рівні досконалості. Остання тісно пов'язана з музично-педагогічною діяльністю. Як зазначав Д. Ойстрах „Педагогічна діяльність є органічним продовженням виконавської, бо щільно пов'язана з нею. Педагогіка є унікальною творчою лабораторією, де індивідуальний досвід артиста набуває найбільш узагальненого характеру, де на складні питання інтерпретації, виразності, технології знаходяться у спільному пошуку необхідні, часто незвідані, оригінальні відповіді” [8].

Особливість виконавської діяльності полягає у тому, що виконавець не просто уявляє модель створюваного ним виконавського образу, а порівнює своє суб'єктивне сприйняття із загальноприйнятою соціальною нормою, відображаючи своє ставлення до нього. Виконавство – глибоко особистісний, творчий процес відтворення живої чуттєвої душі твору, втраченої під час фіксації його композитором на нотному папері [9]. Варто зазначити, що виконавська діяльність виступає в якості особливої художньої, естетичної цінності. У продукті такої діяльності у специфічній формі закріплюється складний процес творення нового, незвичайного, що і є саме по собі творчістю.

Специфіка виконавства як самостійного виду художньо-творчої діяльності у психолого-педагогічному аспекті висвітлені В. Медушевським, Г. Коганом, В. Ражніковим та ін.. Обґрунтовуючи умови досягнення успіху у виконавській діяльності Г. Коган визначив наступні: бажання та зосередженість, вибір правильної психологічної позиції, спрямованість на досягнення мети [10]. Виконавська діяльність щільно пов'язана з інструментальними вміннями, котрі необхідні педагогу-музиканту у процесі практичної діяльності.

Характеризуючи специфіку виконавської діяльності вчителя, Н. Мозгальова зазначає, що в її основу покладено інтерпретування музичних творів. Серед особистісно-психологічних та професійно-педагогічних якостей та здібностей виконавця вона виокремила такі, як: висока обдарованість, глибокі знання, великий запас виконавських та слухових вражень, сформовані вміння та навички [11].

У процесі виконавської діяльності необхідно володіти цілим комплексом фахової майстерності. За визначенням Ю. Цагареллі це, перш за все: любов до музичного мистецтва та потреба сценічного самовираження; глибокі загальні та фахові знання; музичні здібності; особистісно-психологічні та професійно-педагогічні якості; загальні та спеціальні вміння та навички. А підпорядкований весь процес виконавської діяльності, перш за все, формуванням необхідних технічних й загально виконавських навичок, спрямованих на розуміння та інтерпретаторське трактування різноманітних музичних творів [12].

Оскільки виконавська діяльність щільно пов'язана з відтворенням звучання музичного твору, котрий зафіксовано засобом нотного тексту, бо він являє собою лише потенційне звучання, то його реалізація потребує майстерності виконання. Тому виконавська

майстерність завжди індивідуальна та неповторна як і сама особистість. Якщо в процесі виконавської діяльності можна виокремити такі основні складові як:

- а) сприйняття;
- б) художньо-образну інтерпретацію;
- в) техніку виконання.

В якості характеристик виконавської майстерності виділяємо наступні:

- а) професійне володіння музичним інструментом;
- б) постійне вдосконалення виконавських умінь і навичок;
- в) розвиток особистісних і професійно-педагогічних якостей, котрі сприяють розвитку основ майстерності.

Майстерність музичного виконавства трактується як досконале інтонаційно-технічне володіння усіма засобами вираження змісту музичного твору на рівні естетики емоційно-художнього мислення відповідної епохи [13]. Специфіка виконавської майстерності як цілісного явища передбачає глибокі фахові знання та розуміння закономірностей композиторського створення музичного твору і особливостей сприйняття слухачів. Отже, виконавську майстерність можна визначити як вираження власного творчого „Я” у процесі музично-виконавської діяльності через комплекс особистісних та професійних якостей індивіда, котрий забезпечує високий рівень музикування.

Характерною особливістю музично-виконавської діяльності є безпосереднє створення (мистецтво імпровізації) або відтворення (виконання творів мистецтва) цінностей музичного мистецтва. „Виконавець, незалежно від свого бажання, є тлумачем твору і втілює його, пропустивши крізь призму свого „Я” [14]. Якщо музикант поставиться до цього процесу зверхньо, то він може перетворити виконання навіть шедевр музичного мистецтва на звукову послідовність, яка не становить ніякої цінності. Це, у свою чергу, негативно впливатиме на свідомість споживачів такого мистецтва, особливо тих, у яких на цей час ще не сформовано систему цінностей останнього. Адже, як підкреслював Г. Рождественський, музичне виконання реалізується за принципом діалогу між виконавцем та слухачами, за схемою: “пропозиція – сприйняття – узагальнення” [9].

Відповідно, музично-виконавська діяльність впливає не лише на формування ціннісних орієнтацій суб’єкта цього процесу, а також і на споживачів продукту діяльності останнього. Тому до музичного виконавства потрібно ставитися професійно, урахувавши всі закономірності та особливості цього процесу. І тільки тоді продуктом такої діяльності зможуть стати справжні зразки світового мистецтва. Цінність музично-виконавської діяльності полягає й у тому, що під час роботи над твором мистецтва „іноді, і навіть дуже часто, інтерпретація може бути вища за сам твір” [14]. Інакше кажучи, у процесі виконання твору мистецтва його цінність залежить не лише від творчого задуму композитора, але й від виконавської майстерності та інтерпретації відтворювача зазначеної цінності музичного мистецтва.

5. Результати дослідження

Узагальнюючи вищевикладене, зауважимо, що музично-виконавська діяльність, котра є одним із компонентів структури професійно ціннісних орієнтацій студентів музичних спеціальностей, має можливість впливати на формування зазначеної якості особистості за рахунок: використання у цьому процесі найкращих зразків різних видів і жанрів світового й національного музичного мистецтва, постійного вдосконалення музично-виконавської майстерності та інтерпретації творів, а також включення майбутніх фахівців у концертну практику.

6. Висновки

Таким чином, використання в процесі музично-виконавської діяльності найкращих зразків різних видів і жанрів світового й національного музичного мистецтва безпосередньо сприяє засвоєнню студентом знань у галузі музичного мистецтва, і, зокрема розумінню його видів, стилів і жанрів. Окрім того, відбувається засвоєння виконавського репертуару з фахових дисциплін. Постійне вдосконалення виконавської майстерності та інтерпретації творів сприяє не тільки опануванню на високому рівні технологічних аспектів виконавської підготовки, але й глибокому розумінню концепції музичних творів (їх цінності).

Удосконалення організації концертної практики сприяє творчому розвитку майбутнього педагога-музиканта: професійні знання та вміння студента, здобуті під час репетиційної діяльності, на концертному виступі мобілізуються й виявляються в технології виконання та інтерпретації музичного твору. Окрім того, якість виконання музичного твору в класі, зазвичай, вища, ніж під час концертного виступу. Це пов’язано, перш за все, з недостатнім досвідом концертної практики.

Тому набуває актуальності розробка експериментальних методик, які б сприяли глибшому засвоєнню студентами цінностей музичної культури, музично-педагогічних знань шляхом комплексного вивчення світових зразків у процесі навчання, а також практичного його використання.

Література

1. Лосев, І. В. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст [Текст] / І. В. Лосев. – К.: Либідь, 1995. – 224 с.
2. Сохор, А. Н. Вопросы социологии и эстетики музыки. Ч. 1 [Текст] / А. Н. Сохор. – Л.: Сов. композитор, 1980. – 295 с.
3. Назайкинский, Е. В. Стиль и жанр в музыке [Текст]: уч. пос. / Е. Н. Назайкинский. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 248 с.
4. Череди́нченко, Т. В. Современная эстетика музыкального искусства [Текст] / Т. В. Череди́нченко. – М.: Сов. композитор, 1988. – 320 с.
5. Lee, C. Structure of Foreign Musical Students Professional and Value Orientation [Text] / C. Lee // European Researcher. – 2012. – Vol. 37, Issue 12. – P. 2231–2238.
6. Каган, М. С. Человеческая деятельность [Текст] / М. С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.

7. Захаров, В. К. Шляхи економічного виховання спеціалістів у цілісному процесі їх підготовки у вузі культури [Текст] / В. К. Захаров; ред. кол. О. Г. Миرونюк, О. Д. Глушич та ін. // Питання культурології. – 1997. – Вип. 15. – С. 50–58.

8. Григорьев, В. Некоторые черты педагогической системы Д. Ойстраха [Текст] / В. Григорьев // Музыкальное исполнительство и педагогика. – М.: Музыка, 1991. – С. 5–35.

9. Ержемский, Г. Л. Закономерности и парадоксы дирижирования [Текст] / Г. Л. Ержемский. – СПб.: Деан, 1993. – 263 с.

10. Коган, Г. М. У врат мастерства [Текст] / Г. М. Коган. – М.: Сов. композитор, 1977. – 176 с.

11. Мозгальова, Н. Г. До питання про мотивацію музичного мислення майбутніх учителів музики [Текст] / Н. Г. Мозгальова // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – 2003. – Вип. 10. – С. 196–201.

12. Цагарелли, Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности [Текст]: автореф. дис. ... д-ра психол. наук / Ю. А. Цагарелли. – Л., 1989. – 31 с.

13. Давидов, М. А. До словника музичної педагогіки [Текст] / М. А. Давидов // Музичне виконавство. – 2000. – Вип. 14. – С. 144–155.

14. Корредор, Х. М. Беседы с Пабло Казальсом [Текст] / Х. М. Корредор. – Л.: Музыка, 1960. – С. 105–258.

References

1. Losev, I. V. (1995). Istoriya i teoriya svitovoy kul'tury. Evropeyskiy kontekst [History and theory of world culture. The European context]. Kyiv: Libid', 224.

2. Sohor, A. N. (1980). Voprosy sociologiy i estetiki musiki. Chep. 1 [Issues of sociology and aesthetics of music. Chep. 1]. Leningrad: Soviet Composer, 295.

3. Nazaykinskiy, Y. V. (2003). Stil I zhanr v musike [Style and genre in music]. Moscow: VLADOS, 248.

4. Cherednichenko, T. V. (1988). Sovremennaya estetika muzikalnogo iskusstva [The modern aesthetics of musical art]. Moscow: Soviet Composer, 320.

5. Lee, C. (2012). Structure of Foreign Musical Students Professional and Value Orientation. European Researcher, 37 (12), 2231–2238.

6. Kagan, M. S. (1974). Chelovecheskaya deyatel'nost' [Human activity]. Moscow: Politizdat, 328.

7. Zakharov, V. K.; Myronjuk, O. G., Glushych, O. D. et al (1997). Shlyahi ekonomichnogo vyhovannya specialistiv u cilisnomu procesi ih pidgotovky u vuzi kultury [The economic education specialists in the holistic process of their preparation in the University culture]. Questions Of Cultural Studies, 15, 50–58.

8. Grigoriev, V. (1991). Nekotorye cherty pedagogicheskoy sistemy D. Oystroha [Some features of the pedagogical system of D. Oistrakh]. Music Performance and Pedagogy. Moscow: Musica, 5–35.

9. Erjemsky, G. L. (1993). Zakonomernosti i paradoksy dirizhirovaniya [The patterns and paradoxes of conducting]. Sankt-Peterburg: Dean, 263.

10. Kogan, G. M. (1977). U vrat masterstva [At the gate of mastery]. Moscow: Soviet Composer, 176.

11. Mozgalyova, N. G. (2003). Do pytannya pro motivaciю muzichnogo mislennya maybutnih uchiteliv muziki [To the question about the motivation of musical thinking of the future teachers of music]. Creative personality of the teacher: problems of theory and practice, 10, 196–201.

12. Cagarelli, U. A. (1989). Psihologiya muzikalno-ispolnitelskoy deyatel'nosti [Psychology of musical performance]. Leningrad, 31.

13. Davidov, N. A. (2000). Do slovnika muzichnoyi pedagogiki [In the dictionary of music education]. Music Art, 14, 144–155.

14. Korredor, H. M. (1960). Besedy s Pablo Kalzasom [Conversations with Pablo Casals]. Leningrad: Music, 105–258.

Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Прошкін В. В.

Дата надходження рукопису 19.01.2016.

Плохотнюк Олександр Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра інструментально-виконавської майстерності, Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053

E-mail: alexandr.plohotnuk@yandex.ua